

EL BANC MUNDIAL I ELS DRETS HUMANS

Eric Toussaint
www.cadtm.org

La qüestió dels “drets humans” mai formà part de les prioritats del Banc Mundial. Invariablement, en les condicionalitats fixades pel Banc, un dret era prioritari: el dret individual de la propietat privada, que en la pràctica afavoreix als grans propietaris, ja siguin persones adinerades o bé societats nacionals i transnacionals.

En les condicionalitats imposades pel Banc no s’hi troba cap referència als drets col·lectius dels pobles i de les persones. Si el Banc Mundial ha de tenir en consideració els drets humans, mai ho fa en el sentit progressista dels grans textos de les Nacions Unides. Les ideologies tenen la seva lectura particular del dret. Jean-Philippe Peemans recorda amb raó: “De totes maneres, amb l’òptica occidental avui predominant, els drets humans es conceben davant de tot en relació a la llibertat d’acció individual, com la no interferència en el món privat dels assumptes econòmics, el dret a disposar lliurement de la propietat, i sobretot l’abstenció de l’Estat de tot acte que violi la llibertat individual d’invertir el temps, el capital i els recursos en la producció i l’intercanvi... Pels neoliberals, les reivindicacions socials i culturals poden ser aspiracions legítimes, però mai drets... la visió neoliberal rebutja tot enfocament col·lectiu del dret. L’individu és l’únic subjecte que pot reclamar drets, i així mateix els únics violadors del dret no poden ser res més que individus que han d’assumir la plena responsabilitat. No es pot atribuir violacions del dret ni a les organitzacions ni a les estructures”(1).

El Banc Mundial, així com l’FMI, es basa en aquest postulat per alliberar-se de tota responsabilitat pel què fa al respecte dels drets socials econòmics i culturals. Però aquests drets són indissociables dels drets socials i polítics i és impossible respectar els individuals si els col·lectius no es tenen en compte. En tant que institucions multilaterals, el Banc Mundial i l’FMI estan obligats a aplicar els tractats internacionals i els drets individuals i col·lectius que aquests asseguruen. L’exigència de transparència i de bon govern val per a tot el món. Les IFI exigeixen la seva aplicació als governs dels països endeutats mentre elles mateixes es permeten ignorar-les. L’exigència d’avaluar i rendir comptes de les activitats realitzades no ha de limitar-se als Estats, sinó que ha d’estendre’s també al sector privat i, en particular, a les organitzacions internacionals, ja que les seves accions, les seves polítiques i els seus programes tenen un impacte molt important sobre l’efectivitat dels drets humans (2). Els plans d’ajust estructural tenen unes conseqüències tant nefastes en termes de degradació dels drets econòmics, socials i culturals (en especial sobre els més vulnerables), i també ambientals, que s’ha d’exigir a aquests organismes responsabilitat dels seus actes.

L'ajust estructural no respecta els drets humans

Tot i els textos internacionals que constitueixen el marc jurídic de protecció dels drets humans, l'FMI i el Banc Mundial "funcionen segons la lògica de les societats financeres privades i del capitalisme mundial, sense massa consideració dels resultats socials i polítics dels seus actes"(3).

L'informe comú presentat a la Comissió de Drets de l'Home de la ONU, pel relator especial i l'expert independent, afirma: "Durant prop de 20 anys, les institucions financeres internacionals i els governs dels països creditors han jugat a un joc ambigu i destructiu consistent en telecomandar les economies del Tercer Món i a imposar a uns països impotents polítiques econòmiques impopulars, prenent que la pastilla amarga de l'ajust macroeconòmic els permetria trobar el camí de la prosperitat i el desendeutament. Després de dues dècades, en nombrosos països, la situació és pitjor que quan començaren a aplicar els programes d'ajust estructural del FMI i el Banc Mundial. Aquests programes d'austeritat rigorosa han tingut un cost social i ecològic considerable i en molts casos l'índex de desenvolupament humà ha caigut dràsticament"(4). Recorda rotundament que "l'exercici dels drets fonamentals de la població dels països deutors a l'alimentació, a l'habitatge, a la vestimenta, al treball, a l'educació, als serveis sanitaris i a un ambient sa no pot estar supeditat a l'aplicació de polítiques d'ajust estructural i de reformes econòmiques vinculades al deute..." (5)

Doncs bé, les polítiques imposades per les IFI subordinen la obligació del respecte dels drets humans, inclosa la legitimitat dels governs, a l'aplicació dogmàtica dels seus programes (6). En realitat, els programes d'ajust estructural van més enllà "de la mera imposició d'un conjunt de mesures macroeconòmiques en el nivell intern. [Són] l'expressió d'un projecte polític, d'una estratègia deliberada de transformació social a escala mundial, l'objectiu principal dels quals és fer del planeta un camp d'acció on les societats transnacionals puguin operar amb total seguretat. En resum, els programes d'ajust estructural (PAE) desenvolupen un paper de 'corretja de transmissió' per a facilitar el procés que passa per la liberalització, la desreglamentació i la reducció del paper de l'Estat en el desenvolupament nacional" (7).

La Comissió de Drets Humans de la ONU ha assenyalat així mateix que les polítiques d'ajust estructural tenen greus repercussions sobre la capacitat dels PED per a aplicar polítiques nacionals de desenvolupament l'objectiu principal dels quals és el respecte dels drets humans, especialment els drets econòmics, socials i culturals, mitjançant la millora de les condicions de vida de la població local (8).

Segons l'informe de Bernard Muhdo, expert independent, les polítiques d'ajust estructural, fruit d'una estratègia conscientment elaborada i aplicada pels responsables de l'FMI i del Banc Mundial, han tingut unes conseqüències extremadament negatives sobre els drets econòmics, socials i culturals, en particular (9) en el que fa referència a la salut, l'educació, l'accés a l'aigua potable, la seguretat alimentària, etc. (10). El mateix expert observa que les polítiques induïdes per les IFI han estat rebutjades pels ciutadans mitjançant

moviments de protesta, violentament reprimits pels governs i els poders públics amb la finalitat de garantir que els plans imposats per dites institucions es duiguin a terme (privatització de l'electricitat, del transport públic, dels hospitals; liberalització del preu dels medicaments, del pa i d'altres bens de primera necessitat; protecció dels interessos de les transnacionals en matèria d'inversions i apropiació dels recursos naturals comuns, etc.). En conseqüència, existeix una relació estreta entre la violació massiva dels drets econòmics, socials i culturals i la violació massiva dels drets civils i polítics.

Davant aquest tipus de violació de les obligacions internacionals per part dels poders públics d'un Estat en qüestió, l'FMI i el Banc Mundial haurien d'haver recordat als governants els seus compromisos internacionals en matèria de protecció dels drets civils i polítics i dels drets humans en general. Enlloc de tallar o suspendre els programes, aquestes institucions prossegueixen i intensifiquen la seva aplicació. La indiferència i inclús el cinisme queden expressats sense dissimular en aquesta frase pronunciada durant la reunió de l'expert independent amb els responsables de l'FMI: "...per l'FMI, bloquejar un programa a causa de la violació dels drets humans no és atinat" (11). A priori, és un fet extremadament greu: aquestes institucions actuen com si no els concernís cap obligació internacional, tret d'aquelles relacionades amb els acords comercials o els acords sobre inversions. Per suposat, persegueixen en això una finalitat ben precisa. Al 1999, l'expert independent designat per la Comissió de Drets Humans identificà, amb precisió, el procés de mundialització i el paper de les institucions financeres com a part integrant de la "contrarevolució neoliberal" (12).

Segons el dret internacional, tant convencional com consuetudinari (13), existeixen principis i normes jurídiques bàsiques o fonamentals relacionades amb la protecció internacional dels drets humans, l'abast dels quals s'estén a tots els subjectes de dret internacional.

Estats, institucions financeres internacionals i interessos privats

El Banc Mundial, així com l'FMI, no són abstraccions, en el seu sí les decisions són preses per homes, i també per algunes dones, que actuen en nom dels Estats o grups d'Estats. Doncs bé, els propis Estats estan indiscutiblement vinculats pels documents de les Nacions Unides. Els Estats membres del Banc Mundial i de l'FMI estan per consegüent, igual que els altres, en l'obligació de tenir en compte el respecte obligatori dels drets humans en les decisions que prenen en el sí d'aquestes institucions.

Però fins i tot s'ha d'anar més enllà. En el procés de mundialització, a conseqüència de l'acció de les transnacionals, del G8 i de les institucions financeres internacionals (14), els poders públics nacionals i locals han estat despulats deliberadament dels seus poders en qüestions econòmiques i socials. Els Estats intervenen cada cop més per a assegurar la satisfacció dels interessos privats enlloc d'assegurar el ple gaudiment dels drets humans. Pel Banc Mundial, tot el problema del subdesenvolupament i de la pobresa es redueix pràcticament al fet de que els poders públics intervenen massa en allò

social i en l'economia, travant sovint l'acció i l'activitat del sector privat. Així, el president del Banc Mundial confirma en un document titulat "Desenvolupament del sector privat" que "un creixement produït pel sector privat és essencial per a un desenvolupament durador i per la reducció de la pobresa" (15).

Les institucions financeres internacionals culpen als Estats mentre que en l'informe sotmès a l'Assemblea General de l'ONU, el secretari general de les Nacions Unides afirma: "Actualment es tendeix per norma general a demanar als governs que assumeixin masses responsabilitats, oblidant que l'antiga concepció del paper de l'Estat en el desenvolupament ha passat de moda... En tant que no es diu res de les responsabilitats internacionals o del paper de l'economia mundial i dels seus mecanismes i instruments, o inclús de la seva contribució a l'actual sistema polític i al règim de govern del món modern - responsabilitats que incumbeixen a aquests sistemes- s'imputa als governs mals, dificultats i problemes que essencialment tenen origen en l'escenari internacional. Aquest tipus d'enfocament no és ni objectiu ni just, en particular respecte als països en desenvolupament que quasi no poden dir ni una paraula en les decisions fonamentals preses a escala internacional i que, tot i així, són acusats d'entorpir el desenvolupament, mentre que les causes profundes de la desigualtat en el pla internacional són ignorades..." (16).

És, per tant, un error de fons considerar que els Estats són els únics responsables de la violació dels drets humans en el curs de l'aplicació de mesures imposades per l'FMI i el Banc Mundial (17). Aquesta tesi està molt estesa en el sí d'aquestes institucions: els responsables de les violacions dels drets humans serien, en efecte, els Estats membres, considerats individualment, doncs són ells els que decideixen en última instància les polítiques que el Fons i el Banc han d'aplicar.

Aquesta pretensió d'irresponsabilització és inacceptable en el dret internacional

Tant l'FMI i el Banc Mundial com la OMC són davant de tot organitzacions internacionals (18) en el sentit estricte del terme. Com a tals, posseeixen personalitat jurídica internacional (19), tenen els seus propis òrgans (20), estan dotades de competències pel tractat o acord bàsic (competències d'atribució) (21). I, sobretot, en tant que organitzacions internacionals, tenen drets i obligacions. Per regla general, és evident que cap organització internacional que pretengui actuar com a subjecte de dret internacional, cap d'aquestes organitzacions que vulgui exercir les seves competències i que pretengui tenir responsabilitat jurídica internacional pot argumentar amb seriositat que està exempta del respecte de les obligacions internacionals, especialment les regles de protecció dels drets humans (22). En tant que subjecte de dret internacional, tota organització internacional està sotmesa a aquest dret, inclosa la submissió a les regles de protecció dels drets humans (23).

La Declaració Universal dels Drets Humans

Inclusa en el corpus del dret consuetudinari, la Declaració Universal dels Drets Humans és, com el seu nom indica, universal: per tant vincula als Estats i altres subjectes de dret internacional en les seves accions específiques i en les seves responsabilitats. Cap organisme internacional es pot emparar en la seva reglamentació interna per a ser considerat desvinculat del respecte dels acords internacionals ratificats pels seus membres (24).

Aleshores, les institucions internacionals tenen la obligació de crear les condicions pel ple gaudiment de tots els drets humans, el respecte, la protecció i la promoció d'aquests drets. Els programes d'ajust estructural, com he assenyalat abans, es diferencien netament d'això. Rebatejats ara com "estratègies de lluita contra la pobresa", confien que el simple creixement econòmic aportarà per sí sol el desenvolupament, el que és desmentit, entre altres coses, pels informes anuals del Programa de les Nacions Unides pel desenvolupament (PNUD). Dit creixement econòmic, tal com el proposen les institucions financeres internacionals, beneficia sobretot als sectors més privilegiats de la societat i augmenta cada cop més la dependència dels països del Tercer Món (25). Més encara, el creixement econòmic realment existent és, en essència, incompatible amb la preservació de l'ambient.

La Declaració del Dret al Desenvolupament

Aquesta visió del desenvolupament, defensada encarnissadament pel Banc Mundial tot i els seus fracassos patents, no és compatible amb un text tant acabat i eminentment social com la Declaració del Dret al Desenvolupament de les Nacions Unides, adoptat al 1986 (26): "Article 1.1. El dret al desenvolupament és un dret humà inalienable...

Article 2. El dret humà al desenvolupament implica també la plena realització del dret dels pobles a la lliure determinació, que inclou [...] l'exercici del seu dret inalienable a la plena sobirania sobre totes les seves riqueses i recursos naturals.

Article 3.2. La realització del dret al desenvolupament exigeix el ple respecte dels principis de dret internacional [...]

Article 8.1. Els Estats han d'adoptar, en el pla nacional, totes les mesures necessàries per a la realització del dret al desenvolupament [...]. Han de fer-se reformes econòmiques i socials adequades amb l'objecte d'erradicar totes les injustícies socials".

Al març de 1981, la Comissió de Drets Humans de les Nacions Unides va proposar al Consell Econòmic i Social l'establiment del primer grup de treball sobre el dret al desenvolupament. Aquest grup es reuní una dotzena de vegades en el curs dels anys 80 (27) i arribà a l'adopció de la Resolució 41/128 de l'Assemblea General de la ONU, el 4 de desembre de 1986, coneguda amb el nom de Declaració del Dret al Desenvolupament. Sols votà en contra Estats

Units, “al·legant en la seva explicació del vot el caràcter confús i imprecís de la declaració, el vincle que estableix entre desenvolupament i desarmament i la idea de que el desenvolupament exigeix la transferència de recursos del Nord desenvolupat cap al Sud subdesenvolupat, i vuit s’abstingueren (Dinamarca, Finlàndia, la RFA, Islàndia, Israel, Japó, Suècia i el Regne Unit, els qui insistien en la prioritat dels drets individuals sobre els drets dels pobles i en el rebuig a considerar que l’ajuda al desenvolupament constitueix una obligació de dret internacional)” (28).

La Carta de les Nacions Unides i les institucions especialitzades

Tot i que la Declaració del Dret al Desenvolupament sigui una resolució de l’Assemblea General de les Nacions Unides, manca del caràcter vinculant que té un tractat internacional pels Estats que l’han ratificat. Però altres textos poden desenvolupar aquesta funció: la Carta de les Nacions Unides (Preàmbul, paràgraf 3 de l’article 1 i els articles 55 i 56) és no sols el document constituent de les Nacions Unides sinó també un tractat internacional, que codifica els principis fonamentals de les relacions internacionals. Dos Pactes Internacionals, un sobre els Drets Civils i Polítics i un altre sobre els Drets Econòmics, Socials i Culturals, doncs en ells hi figuren també una gran part dels drets humans que formen part del contingut del dret al desenvolupament (29).

Els textos principals de les Nacions Unides concerneixen tant els drets individuals com els drets col·lectius, el dret al desenvolupament i el dret a la sobirania política i econòmica dels Estats. Però en realitat, tant el Banc Mundial com l’FMI, la OMC i les societats transnacionals mai acceptaren estar-hi sotmesos.

Aquestes institucions han pogut gaudir d’una terrorífica impunitat fins ara perquè, tot i alguns avenços interessants, el dret actual està lluny de ser perfecte. Per suposat, existeixen una sèrie d’instruments i de jurisdiccions en matèria de crims contra els drets humans individuals i de crims contra la humanitat, però altres crims que causen un gran nombre de víctimes al llarg del món -crims econòmics- no són objecte de cap jurisdicció internacional, de cap convenció, de cap definició internacional, fins ara.

El Banc Mundial, institució especialitzada de les Nacions Unides

Pel demés, el Banc Mundial correspon a la definició d’una de les “institucions especialitzades creades per acords intergovernamentals i dotades, en els termes dels seus estatuts, d’atribucions internacionals esteses en els àmbits econòmic, social, de la cultura intel·lectual i de l’educació, de la salut pública i altres àmbits connexes”. Així definit, està relacionat amb el sistema de les Nacions Unides mitjançant el Consell Econòmic i Social (conegut amb la sigla en anglès ECOSOC, que actua sota l’autoritat de l’Assemblea General), segons l’article 57, paràgraf 1 de la Carta de les Nacions Unides. El sistema onusià es basa en la cooperació internacional, en especial en la cooperació econòmica i

social internacional. Segons l'article 55, amb la finalitat de crear les condicions d'estabilitat i benestar necessàries per assegurar entre les nacions relacions pacífiques i amistoses basades en el respecte del principi de la igualtat dels drets dels pobles i del seu dret a disposar de sí mateixos, les Nacions Unides promouran:

a. nivells de vida més elevats, treball permanent per a tots, i condicions de progrés i desenvolupament econòmic i social;

b. la solució de problemes internacionals de caràcter econòmic, social i sanitari, i d'altres problemes connexes; i la cooperació internacional en l'ordre cultural i educatiu; i

c. el respecte universal als drets humans i a les llibertats fonamentals de tots, sense fer distinció per motius de raça, sexe, idioma o religió, i l'efectivitat de tals drets i llibertats”.

Tot el sistema de les Nacions Unides es regeix pels principis següents:

1. La Organització està basada en el principi de la igualtat sobirana de tots els seus Membres.

2. Els Membres de la Organització, a fi d'assegurar-se els drets i beneficis inherents a la seva condició de tals, compliran de bona fe les obligacions contraetes per ells de conformitat amb aquesta Carta.

En conseqüència, des d'un punt de vista històric i contràriament a les seves proclames, l'FMI i el Banc Mundial són institucions especialitzades de les Nacions Unides. En tant que institucions especialitzades, estan vinculades per la Carta de les Nacions Unides. És inevitable, per tant, plantejar-se la següent pregunta: Estan obligats el Banc Mundial i l'FMI a respectar les obligacions enunciades a la Carta de les Nacions Unides, inclosa l'obligació de respectar els drets humans?

El Tribunal Internacional de Justícia ho recordava en el cas *Barcelona Traction* i en el de *Timor Oriental* (30). Els estatuts del Banc Mundial estan totalment impregnats de les obligacions que es desprenen del dret consuetudinari, en particular les obligacions *erga omnes* i les regles *jus cogens*. Aquestes obligacions, també anomenades dret imperatiu, signifiquen que les regles de dret internacional, qualsevol que sigui la seva naturalesa, sempre són jurídicament obligatòries i la seva violació comporta conseqüències jurídiques particulars en relació amb les obligacions i els drets que se'n deriven. És el cas, per exemple, del principi d'igualtat sobirana dels Estats, de la prohibició de l'ús de la força, de la prohibició de la tortura, de la prohibició de la desaparició forçada de persones, presentant totes un caràcter imperatiu.

Les regles *jus cogens* són part integrant de l'ordre públic internacional del qual cap subjecte se'n pot sostreure, tant si ha ratificat els tractats o convencions internacionals com si no ho ha fet. Les obligacions *erga omnes*, molt properes del *jus cogens*, estableixen, com ha destacat el Tribunal Internacional de

Justícia, la obligació jurídica (millor dit, la obligació de prevenció i de repressió) que tenen tots els subjectes de dret internacional, vista la importància dels drets en joc, de protegir aquests drets, en particular la obligació de respectar i fer respectar en tot moment i en qualsevol circumstància els drets humans.

Encara que sigui cert que el Banc Mundial i l'FMI són independents de la ONU en el seu funcionament, els correspon, de totes maneres, respectar els drets humans i el dret consuetudinari en general. Les IFI han d'integrar aquesta obligació en l'elaboració i l'aplicació de les seves polítiques: cap subjecte de dret internacional pot sostreure's a aquesta obligació invocant la falta d'un mandat explícit o l'argument de la "no politització", i menys encara una interpretació restrictiva dels drets econòmics, socials i culturals, com si fossin elements menys vinculants que els drets civils i polítics. Aquest últim aspecte ha estat clarament assenyalat per Eric David, qui afirma que pel que fa al dret aplicable a les IFI, "els drets més específicament concernits per una situació de degradació econòmica i social són els drets econòmics, socials i culturals. Una situació com aquesta amenaça, en efecte, el gaudiment d'aquests drets per unes categories més o menys àmplies de la població. Pel demés, no és exagerat dir que les situacions d'extrema pobresa condueixen a la violació de quasi tots els drets econòmics, socials i culturals..." (31). Dit autor continua: "...si els drets afectats pels PAE són a priori els drets econòmics i socials, pot ocórrer que, a sobre, la violació d'aquests drets també ocasioni una violació dels drets civils i polítics de les persones afectades (32).

Conclusió

Tan el Banc com l'FMI no poden invocar el seu "dret constitucional" per eludir la obligació de protegir els drets humans amb el pretext de que les seves decisions han de ser guiades exclusivament per consideracions d'ordre econòmic. És important assenyalar que les polítiques seguides per les institucions de Bretton Woods, les activitats de les quals són d'un vast abast, tenen repercussions directes sobre la vida i els drets fonamentals de tots els pobles (33).

Notes:

[1] Jean-Philippe Peemans, *Le développement des peuples face à la modernisation du monde*, Academia Bruylant/L'Harmattan, Louvain-la-Neuve/París, 2002, p. 349.

[2]. Nicolás Angulo Sánchez, *El Derecho Humano al Desarrollo frente a la mundialización del Mercado*, IEPALA Editorial, Buenos Aires, 2005, p. 145.

[3] M. Benchikh, R. Charvin, F. Demichel, *Introduction critique au Droit international public*, col. *Critique du Droit*, Presses Universitaires de Lyon, 1986, p. 12.

[4] NU-CDH, «Allègement de la dette et investissement local: coordination entre l'iniciativa en faveur des pays pauvres très endettés (PPTÉ)», Informe comú de

Reinaldo Figueredo (relator especial) i de Fantu Cheru (expert independent), 14 de gener de 2000, E/CN.4/2000/51, paràgraf 1.

[5] Idem, paràgraf 5.

[6] En particular, l'empobriment massiu de capes senceres de població dels països del Tercer Món. Recordem que la pobresa es considera "com un estat de negació, inclús de violació dels drets humans". Cf. ONU-CDH, «*Mise en œuvre du droit au développement dans le contexte mondial actuel*», Examen del sisè informe de l'expert independent sobre el dret al desenvolupament, E/CN.4/2004.18/4, 17 de febrer de 2004, paràgraf 12.

[7] ONU-CDH, «*Effets des politiques d'ajustement structurel sur la jouissance effective des droits de l'homme*», Informe de l'expert independent Fantu Cheru, E/CN.4/1999/50, paràgraf 31.

[8] «*Conseqüències de les polítiques d'ajust econòmic originades pel deute extern en el gaudir efectiu dels drets humans i, especialment, en l'aplicació de la Declaració sobre el dret al desenvolupament*», Resolució de la Comissió de Drets Humans 1992/22.

[9] La violació massiva i constant dels drets econòmics, socials i culturals és indissociable del conjunt dels drets humans perquè la seva violació va acompanyada normalment de violacions greus dels drets civils i polítics. Cf. Jacques Fierens, «*La violation des droits civils et politiques comme conséquence de la violation des droits économiques, sociaux et culturels*», Institutions financières, l'exception aux droits humains, Centre de droit international de l'Université libre de Bruxelles, desembre de 1998, *Revue belge de droit international*, 1991-1.

[10] ONU-CDH, «*Effets des politiques d'ajustement structurel et de la dette extérieure sur la jouissance effective de tous les droits humains, en particulier des droits économiques, sociaux et culturels*», E/CN.4/2003/10, paràgraf 42.

[11] ONU-CDH, «*Quatrième rapport de l'expert indépendant Arjun Sengupta*», E/CN.4/2002/WG.18/2/Add. 1, 5 de març de 2002, paràgraf 21.

[12] ONU-CDH, «*Effets des politiques d'ajustement structurel sur la jouissance effective des droits de l'homme*», Rapport de l'expert indépendant Fantu Cheru, E/CN.4/1999/50, paràgrafs 28-30.

[13] El dret convencional és el dret escrit les regles del qual es troben en les convencions internacionals, com el Pacte Internacional sobre els Drets Econòmics, socials i Culturals (PIDESC). El dret consuetudinari és el dret no escrit, que és vinculant, tal com la prohibició dels crims contra la humanitat, el crim d'agressió, la no intervenció, els drets dels pobles sobre els seus recursos naturals, etc.

[14] Alejandro Teitelbaum les qualifica de "instruments i mandatàries de les grans potències i del gran capital", veure A. Teitelbaum, *El papel de las sociedades transnacionales en el mundo contemporáneo*, AAJ, Producciones gráficas, Buenos Aires, 2003, p. 104.

[15] Nota del president del Banc Mundial, 28 de setembre de 2004. Citat per Hugo Ruiz Díaz Balbuena a «*Les politiques menées par les IFI et leur responsabilité pour les violations massives des droits humains suite a*

l'imposition des programmes d'ajustement structurel», 3 d'octubre de 2004, 15 p.

[16] AG/ONU, « Questions relatives aux droits de l'homme: questions relatives aux droits de l'homme, y compris les divers moyens de mieux assurer l'exercice des droits de l'homme et des libertés fondamentales. La mondialisation et son incidence sur le plein exercice des droits de l'homme», Rapport du Secrétaire général, 7.08.2003, paragraphes 16-17.

[17] Responsabilitzar sols als Estats resulta a la pràctica “fer responsables a unes entitats d'execució, mentre que les principals institucions que presideixen l'adopció d'aquestes polítiques gaudeixen d'impunitat...” Cf. ONU-CDH, «La mondialisation et sus effets sur la pleine jouissance des droits de l'homme», E/CN.4/Su.2/2003/14, paràgraf 37. Sense cursiva en el documento.

[18] J. A. P. Ridruejo, Cours général de Droit international public, Recueil des Cours de l'Académie de Droit international (RCADI), 1998, tome 274, pp. 193-198.

[19] Cf. Réparation des dommages subis au service des Nations Unies, (Affaire Bernadotte), Recueil, 1949, p. 174.

[20] J. Verhoeven, Droit international public, Précis de la Faculté de Droit de l'UCL, Larcier, Bruselas, 2000, p. 205.

[21] J. Combacau, S. Sur, Droit international public, Montchrestien, París, 1995, segona edició, pp. 731-732.

[22] E/CN.4/Su.2/2003/14, paràgraf 37.

[23] P. M. Dupuy, Droit international public, Dalloz, París, 1995, tercera edició, p. 115.

[24] Gustave Massiah, «La réforme de la ONU et le mouvement altermondialiste», ONU, Droits pour tous ou loi du plus fort? Cetim, Ginebra, 2005, pp. 404-405.

[25] Nicolás Angulo Sánchez, El Derecho Humano al Desarrollo frente a la mundialización del Mercado, IEPALA Editorial, Buenos Aires, 2005, p. 16.

[26] El texto íntegro de la Declaración se encuentra <http://www.ohchr.org/spanish/law/desarrollo.htm>.

[27] La dècada dels anys 80 és realment paradoxal, doncs va veure néixer un meravellós instrument potencial de dret en el nivell planetari amb l'adopció d'aquesta Declaració sobre el Dret al Desenvolupament. D'altra banda, també fou una de les dècades més negatives des del punt de vista dels drets humans i del desenvolupament a conseqüència de l'esclat de la crisi del deute, del deteriorament dels termes de l'intercanvi comercial, del creixement de les desigualtats entre els països del Centre i els de la Perifèria, així com a l'interior de cada país.

[28] Nicolás Angulo Sánchez, Op. cit, pp. 36-37.

[29] Idem, p. 288.

[30] CIJ, Recueil, 1970 y CIJ, Recueil, 1996.

[31] E. David, «Conclusions de l'atelier juridique: les institutions financières internationales et le droit international», Les institutions financières

internationales et le droit international, ULB, Bruylant, Bruselas, 1999, paràgraf 2.

[32] Idem, paràgraf 4.

[33] Cf. ONU-CDH, Effets des politiques d'ajustement structurel et de la dette extèrieure sur la jouissance effective de tous les droits humains, en particulier des droits èconomiques, sociaux et culturels, E/CN,4/2003/10. Anàlisi del caso de Bolivia.

<http://www.cadtm.org>